

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кійко Ю.Є. Контрастивний аналіз короткого повідомлення в синтаксично-кількісному аспекті // Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія. – Чернівці: ЧНУ, 2003. – №156. – С. 44-52.
2. Кійко Ю.Є. Німецькі й українські інформаційні статті у зіставленні. // Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць. – Вип. 431: Германська філологія. – Чернівці: ЧНУ, 2009. – С. 47-60.
3. Левицкий В.В. Квантитативные методы в лингвистике. – Винница: Нова Книга, 2007. – 264 с.
4. Brinker K. Linguistische Textanalyse. Eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden. – 6. Aufl. – Berlin: Erich Schmidt, 2005. – 179 S.
5. Burger H. Mediensprache. Eine Einführung in Sprache in Kommunikationsformen der Massenmedien. – Berlin, New York: de Gruyter, 2005. – 485 S.
6. Krause D.-W. Text, Textsorte, Textvergleich // Textsorten: Reflexionen und Analysen / Hrsg. von K.Adamzik. – Tübingen: Stauffenburg, 2000. – S. 45-76.
7. Lüger H.-H. Pressesprache. – Tübingen: Niemeyer, 1995. – 169 S.
8. Spillner B. Textsorten im Sprachvergleich. Ansätze zu einer kontrastiven Typologie // Kontrastive Linguistik und Übersetzungswissenschaft. Hrsg. von W.Kühlwein, G.Thome, W.Wills. – München: Fink Verlag, 1981. – S.239-250.
9. Stede M. Korpusgestützte Textanalyse. Grundzüge der Ebenenorientierten Textlinguistik. – Tübingen: Narr, 2007. – 207 S.
10. Straßner E. Journalistische Texte. – Tübingen: Niemeyer, 2000. – 105 S.

Ковалюк Ю. В.
(Чернівці)

ОЦІННИЙ ПАРАМЕТР КОНЦЕПТУ ЛЮДИНА

У статті досліджується аксіологічний параметр концепту ЛЮДИНА, вербалізованого за допомогою фразеологізмів із ономастичним компонентом. Порушуються проблеми кваліфікативної та оцінної конотації концепту.

В статье исследуется аксиологический параметр концепта ЧЕЛОВЕК, вербализированного с помощью фразеологизмов содержащих ономастический компонент. Рассматриваются проблемы кваліфікативной и ценностной коннотации фразеологической единицы.

The article deals with the axiological parameter of the concept MAN verbalized by phraseologisms with an onomastic component. Attention is being focused on the issues of qualifying and evaluative connotation of the concept.

Оцінні смисли семантичної структури ФО імпліцитно містять інформацію про особисте ставлення потенційного суб'єкта мовлення до номінованого фрагменту дійсності у бінарній опозиції “добре :: погано”, яка в одному із своїх варіантів закріплена за знаком і есплікється у певній ситуації мовленнєвого спілкування [4: 132]. Такі компоненти оцінки, за твердженням О.М. Вольф, відображають асиметрію позитивних і негативних номінацій у мові [3: 9]

Оцінка, закладена у тій чи іншій ФО виділяється безпосередньо із її значення, а її взаємодія із іншими компонентами конотації в семантиці ФО є лексикографічно маркованою [5: 9].

Актуальність роботи зумовлена комплексним когнітивно-лінгвокультурологічним підходом до вивчення структури й мовної реалізації концепту ЛЮДИНА, вербалізованого фразеологічними одиницями сучасної англійської мови.

Мета статті полягає у вивченні компоненту оцінки фразеологічної одиниці. Для досягнення поставленої мети у статті використовувались описовий метод для розкриття семантики фразеологізмів, компонентний аналіз для виділення структурних елементів концепту і контекстуальний аналіз для підтвердження експліцитних та виявлення імпліцитних сем оцінки ФО.

Об'єктом дослідження є оцінний компонент концепту ЛЮДИНА, вербалізованого ономастичними фразеологічними одиницями.

Матеріалом слугувала суцільна вибірка 263 фразеологізмів із компонентом-онімом англійської мови, виокремлених із 34 лексикографічних джерел. Текстові фрагменти отримані із двох джерел: електронного текстового корпусу Британський Національний Корпус (BNC) та електронної бази даних Американський Корпус Англійської Мови (COCA).

Ми опираємось на принципи класифікації антропонімічних лексичних одиниць А.А. Уфимцевої [7], а також на ідеї представників школи компонентного аналізу (Г. Бендикса, А. Лерера, У. Вайнрайха та ін.) при виділенні структурних компонентів концепту ЛЮДИНА. В результаті, компонентний та дефініційний аналіз досліджуваних фразеологізмів дозволив нам виокремити наступні ознаки концепту: *характер поведінки* (125), *професія* (37), *соціальний статус* (35), *здібності* (20),

соціальні відносини (18), національність (7), темперамент (6), матеріальне становище (6), антропометричні характеристики (5), зовнішність (4), ставлення до релігії (4).

Кількісне співвідношення складових концепту ЛЮДИНА подано у табл. 1 (див. далі).

1. Концептуальна ознака *характер поведінки* (125 ФО) є негативно забарвленою, оскільки переважна більшість фразеологізмів (81%) містить такі асоціативно-характеризуючі компоненти, як “бrehливість” – *Tom Pepper* (мор. жарг. дуже бrehлива людина), “невдоволеність” – *Moaning Meenie* (людина, що постійно скаржиться), “невихованість” – *Dad and Dave* (людина, що має грубі манери поведінки), *John Trot* (заст. неотесаний хлопець, мужлай), “марнотратство” – *coal-oil Johnny* (амер. сл. марнотратник) та ін. (всього 101 ФО). Розглянемо наступні контексти вживання фразеологізмів, що репрезентують дану концептуальну ознаку, на прикладі ФО *Teddy boy*:

1.1 *This reaction was widespread, off-duty soldiers were banned from wearing Teddy Boy suits and Teddy Boys were viewed by the rest of society as folk devils* [BNC: **B17 507**].

1.2 *Barry can remember horrific violence when he was at school – a Teddy boy inserting bits of razor into a bicycle chain and then wrapping it round someone's face.* [BNC: **K5L 336**].

Таблиця 1

Кількісна репрезентація концепту ЛЮДИНА англійськими фразеологізмами із ономастичним компонентом

Концептуальна ознака	Кіл-ть ФО
1. Характер поведінки	125
2. Професія	37
3. Соціальний статус	35
4. Здібності	20
5. Соціальні відносини	18
6. Національність	7
7. Матеріальне становище	6
8. Темперамент	5
9. Антропометричні характеристики	5
10. Зовнішність	4
Разом	262

У наведених прикладах образ морально розбещеної людини, вербалізований фразеологізмом-полісемантом *Teddy boy* (1. стиляга (за іменем англ. короля Едуарда VII, який відзначався особливою манерою одягатись; так називали представників молодіжної субкультури у 50-их рр. XX ст.); 2. хуліган, бешкетник). У першому прикладі репрезентуються одразу обидві семми фразеологізму: лексема *suit* вказує на манеру одягатись, а словосполучення “*folk devils*” – на хуліганську поведінку референтів. У другому прикладі смислове навантаження фразеологізму актуалізує саме хуліганську поведінку, оскільки ФО негативно співвідноситься із словосполученням *horrific violence*.

Позитивну оцінку виявлено у фразеологізмах даної ознаки, які репрезентують такі семи, як “альтруїзм” – *Sir Galahad* (доброчесна людина, як приходить на допомогу) та “високоморальність” – *Caesar's wife* (високоморальна та чесна людина) – усього 5 ФО.

2. Аналіз ознаки професія людини (37 ФО) виявив, що ряд фразеологізмів позбавлені оцінних або характеризуючих значеннєвих компонентів, наприклад: *son of Neptune* – син Нептуна (морряк), *son of Mars* – син Марса (військовий), *Tom tailor* – кравець, *G.I. Jane* – жінка-військовослужбовець (разом 12 ФО). Фонові знання та національно-культурний елемент конотації дозволяють встановити, якому виду професії притаманний той чи інший вид оцінки. Відповідно, професія ката (*Jack Ketch*), дрібного торговця (*cheap Jack*), поліцейського (*Old Bill*), судді (*Daniel come to judgement*) та ін. (разом 15 ФО) асоціюється із негативними уявленнями, у той час як професія священика (*man of God, minister of God*) – із позитивними.

3. Фразеологізми, які актуалізують ознаку *соціальний статус* (35 ФО), характеризуються національно-культурною (варіантологічною) спрямованістю. Наприклад, компонент “звичайна людина” має різний план вираження у національних варіантах англійської мови: *Joe Bloggs* брит., амер.; *Joe Blow* австрал., амер.; *plain Joe* північноамер. Позамовна інформація, закладена у ФО, що вербалізують дану ознаку, містить негативні оцінні компоненти, які підтверджуються відповідними даними:

а) лексикографічними позначками: *any Tom, Dick and Harry* – звичайні люди (вираз вживається у помірно принизливому контексті для позначення простих, непримітних людей);

б) фоновими знаннями: *Joe sixpack* – представник нижчого робочого класу (у свідомості носіїв англійської мови цей принизливий термін викликає образ робітника у майці, із будівельною каскою на голові, який випиває за вечір цілий блок пива - *sixpack*).

в) контекстуально:

1.1 *I mean I would say that was an abuse of the position of power, because if he was Joe Bloggs in the street nobody would listen to what he was saying about electoral reform* [BNC: **FLE 149**].

1.2 *They waved it in front of him. The only thing he did wrong was he should've known NationsBanc wasn't giving him this deal because he was Joe Schmoe off the street. He was given this deal because of who he was* [COCA].

Перший контекст актуалізує інформацію про впливовий статус політичного діяча і протиставляється звичайній людині із вулиці (*Joe Bloggs in the street*), яка не має високого рангу у суспільстві і думка (стосовно виборчої реформи) якої не приймається до уваги. У другому прикладі за допомогою ужитого фразеологізму реалізується знання про те, що працівники банку намагаються уникати ведення справ із людьми нижчого класу (*Joe Schmoe*).

4. Позитивна оцінка зафіксована у фразеологізмах, які вербалізують професійні здібності людини: *dead-eye Dick* – людина, яка влучно стріляє. *jack of all trades (and master of none)* здібності людини. ФО *jack of all trades (and master of none)* може бути властива енантіосемія, яка передбачає наявність протилежних оцінних сем [6: 143]. Розглянемо наступні текстові фрагменти:

1.1 *And, when I finished the show I hung up my dancing shoes never to think that I would actually have to bring them out again, because really frustrating more than anything is that, oh you're a musical comedy actress. That means you act a bit, dance a bit, sing a bit, but you're a jack of all trades master of none, which is really frustrating when you know the kind of talent that comes out of these Broadway shows* [COCA].

1.2 *I was thinking about royal blue myself. But – thanks very much. Let me introduce our expert. We have Betsy Perry with us today. She's a jack of all trades. She's a former gossip columnist, movie critic, now senior editor of Cosmo – Cosmopolitan magazine* [COCA].

Відповідно, у першому прикладі фразеологізм *a jack of all trades* негативно співвідноситься із кваліфікативним прислівником *a bit*, який тричі повторюється. Структура самої ФО є модифікованою автором: *jack of all trades (and master of none) – jack of all trades master of none*. У результаті елізії компоненту *and* реалізується інтенція мовця до негативної оцінки професійних здібностей комедійної актриси. У другому текстовому фрагменті актуалізується образ журналістки-професіонала, оскільки фразеологізм *jack of all trades* позитивно співвідноситься із іменником *expert*.

Фразеологізми досліджуваного типу, у яких реалізується компонент “розвинений інтелект” (*admirable Crichton, Philadelphia lawyer*), кількісно поступаються оцінним ФО із компонентом “обмежений інтелект” (*dumb Dora, dumb Dora's brother, proper Charlie, silly Billy, Tom fool* та ін.).

5. Аналіз фразеологізмів, що репрезентують концептуальну ознаку *соціальні відносини* (18 ФО) продемонстрував приблизно однаковий розподіл позитивних і негативних оцінних сем – 10 і 8 відповідно. Компоненти “любов”, об’єктивовані такими фразеологізмами *Darby and Joan* – нерозлучна стара пара, віддані один одному люди, *Jack and Jill* – закохана молода пара, *Strephon and Phyllis* – закохана сентиментальна парочка, “вірна дружба”, представлений ФО *man Friday* – щирий, вірний друг, *David and Jonathan* – Давид та Іонафан (нерозлучні друзі) та ін., свідчать про позитивний оцінний зміст даної концептуальної ознаки. Негативні смисли несуть в собі такі ФО, як *John Thomson's man*; *Tom Tyler* підкаблучник, *God's gift to* – ідеальна підходяща пара для когось (переважно вживається в іронічних та негативних судженнях) тощо.

6. Концептуальні ознаки національність (7 ФО), темперамент (6 ФО), матеріальне становище (6 ФО), антропометричні характеристики (5 ФО) та зовнішність (4 ФО) у кількісному відношенні перебувають на периферії концепту ЛЮДИНА.

Фразеологізмам-етнономінаціям (концептуальна ознака *національність*) притаманна здебільшого позитивна оцінка: *John Bull* – типовий англієць, або Англія у цілому; *cousin Jack / Jenny* – уродженець(-енка) Корнуоллу. ФО *Johnny / Jack Canuck* характеризується енантіосемією за принципом “свій – чужий”: у канадському англійському просторі дана ФО є символом справжнього канадця; у американському англійському просторі цій ФО властива різка негативна оцінка.

Компонент “сангвінік” актуалізується у 3 із 5 ФО концептуальної ознаки *темперамент*: *gay Greek* – весела людина, гарний хлопець; *Mark Tapley* – людина, яка не втрачає бадьорості за жодних обставин, *Colonel Chinstrap* “Полковник Чінстреп” (тип життєрадісної людини, яка полюбляє випити). Дефініційний аналіз продемонстрував наявність енантіосемії для ФО *Colonel Chinstrap* унаслідок взаємодії сем “життєрадісність” та “схильність до алкоголю”.

Смислова реалізація концептуальної ознаки *зовнішність* (4 ФО) зводиться до актуалізації компонентів “приваблива зовнішність”: *Gibson girl* – жінка, яка уособлює ідеал моди; *Mae West* – жінка секс-символ; *real McCoy* – шикарна особистість та “неприваблива зовнішність”: *plain Jane* – неприваблива жінка або дівчина.

Проведений аналіз свідчить про те, що концепт ЛЮДИНА, вербалізований фразеологізма-

ми із ономастичним компонентом, відзначається переважуючою негативною оцінкою (190 ФО – 72%). Отримані дані збігаються із результатами дослідження П. П'єріні [10], у якому теж була зафіксована негативна оцінка для більшості досліджуваних фразеологізмів із ономастичним компонентом. Це пояснюється тим, що норма переважно не фіксується свідомістю людини, в той час як відхилення від неї – у поведінці, здібностях, відносинах тощо здатні знаходити своє вираження через мовні засоби, одним з яких є фразеологізми. Деяким ФО може бути властива енантіосемія, яка підтверджується лексикографічно або контекстуально.

Перспективним видається пошук нових шляхів поєднання методів лінгвокультурології та когнітивної лінгвістики з метою опису семантичних ознак та мовних реалізацій фразеологізмів англійської мови.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Англо-український фразеологічний словник. Близько 30 000 словосполучень. 2-ге вид., випр. / К.Т. Баранцев (уклад.). – К.: Знання, 2005. – 1056 с.
2. Большой англо-русский фразеологический словарь – 4-е изд., перераб. И доп. / А.В. Кунин. – М.: Русский язык, 1984. – 944с.
3. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки. Изд. 2-е, доп. / Е.М. Вольф. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – 280 с.
4. Добрыднева Е.А. Коммуникативно-прагматическая парадигма русской фразеологии / Е.А. Добрыднева. – Волгоград: Перемена, 2000. – 224 с.
5. Олійник С.В. Оцінні фразеологічні одиниці в англійській та українській мовах: лінгвокогнітивний аспект: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.17 “Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство” / С.В. Олійник. – Донецьк, 2008. – 22 с.
6. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
7. Уфимцева А.А. Лексическое значение: Принцип семиологического описания лексики / Под ред. Ю.С. Степанова. Изд. 2-е, стереотипное. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – 240 с.
8. BNC: [Електронний ресурс]: текстова база даних The British National Corpus. – Режим доступу: // <http://www.natcorp.ox.ac.uk/BNC>.
9. COCA: [Електронний ресурс]: текстова база даних Corpus of Contemporary American English. – Режим доступу: // <http://www.americancorpus.org/>
10. Pierini P. Opening a Pandora's Box: Proper Names in English Phraseology / P. Pierini // *Linguistik Online*. – 2008. – Vol. 36. – № 4.

**Ковбаско Ю. Г.
(Івано-Франківськ)**

ДИНАМІКА СТАНОВЛЕННЯ РОЗДІЛОВОГО ЗАПИТАННЯ У XVI-XIX СТОЛІТТІ

У статті аналізується динаміка розділового запитання в англійській мові з моменту його виникнення у XVI столітті та до початку комплексного дослідження, що датується кінцем XIX століття.

В статті анализируется динамика разделительного вопроса в английском языке с момента его возникновения в XVI веке и до начала его комплексного исследования, которое датируется концом XIX века.

The article deals with the dynamics of the tag question in the English language since its appearance in the 16th century and until the onset of its complex analysis that dates back to the end of the 19th century.

Комплексне дослідження функціонування мови та мовних явищ можливе тільки при їх розгляді у поєднанні двох планів – синхронного (статичного/описового) та діахронного (динамічного / історичного).

Синхронія, за словами О.О. Селіванової, досліджує стан мовної системи у рамках певного періоду розвитку; діахронія дає змогу простежити становлення мовних підсистем, закони розвитку, встановити передумови та причини мовних змін тощо [6; 550, 131].

О.О. Реформатський аналізує синхронію як горизонтальний зріз, тобто стан мови в даний момент як готової системи взаємопов'язаних та взаємообумовлених елементів: фонетичних, лексичних і граматичних, що є цінними чи значимими, незалежно від їх походження, а тільки з огляду на співвідношення між собою у середині цілого – системи [5; 21]. Проте використання тільки синхронного підходу, зауважує В.В. Левицький, є недостатнім тому, що «синхронний аналіз мови робить лише її опис», а це призводить «неповного, приблизного та умовного пізнання, й значною мірою спотвореного» [3; 13]. Позитивною рисою синхронічного аналізу є його системність, що